

Kiisjoki — yksi suuren Tuoppajärven kolmestatoista kylästä

Kiisjoen kylä sijaitsi tiiviinä rykelmänä Tuoppajärven laakealla rannalla (SA-kuva).

Kiisjoen vienalaiskylä Tuoppajärven lounaisrannalla noin 40 kilometriä Kiestingistä etelään oli yksi Tuoppajärven kolmestatoista rantakylästä.

Eteläpuolella järveä olivat Kiisjoki ja Valasjoki, pohjoispuolella Kokkosalmi, Kiestinki, Lohilaksi, Lampahaini, Salmi, Liinamaa, Nilmilaksi, Kuorilaksi ja Suolapohja (kts. oheinen kartta). Mukaan voidaan vielä laskea Tsolma (kaksi taloa) Lohilahden naapurissa sekä Sohjanansuu järven länsirannalla laukkukauppiaiden kulkureitin varrella (neljä taloa).

Kiisjoen kylä sijaitsi Jaakonniemen ja Akanniemen lähdelmassa noin 1—1,5 neliökilometrinen alueella. Kylässä oli tsaouna, kaksi kalmismaata ja venäläinen koulu.

Asukkaat saivat elantonsa etupäässä maanviljelyksestä, metsästyksestä, kalastuksesta, laukkukaupasta ja rahdinajosta.

Vanhauskoisten vahva alue

Tuoppajärven seudulle antoi oman erikoisleimansa vanhauskoisuus eli starovierolaisuus. Tuoppajärven suurimmassa saarella, jonka nimi oli Saari eli Pyhäsaari, sijaitsi starovertsien, kirkon ja valtion vainoamien uskonnollisten toisinajattelijoiden luostari, joka syrjäisen sijaintinsa takia pysyi pitkään virkavalalta salassa. Toinen erakkola, skiitta, sijaitsi noin 12 virstaa Kiisjoesta luoteeseen. Siinä oli vain naisia.

Kun virkavalta hajotti Saaren luostarin 1853, osa sen asukkaista pakeni Suomen puolella Kuusamoon, jonne he perus-

tivat Tavajärven erakkolan, osa siirtyi mantereelle skiittaan. Yksi munkeista, Jupla nimeltään, asettui asumaan Kiisjoen kylään. Nimensä hän oli saanut taidostaan valmistaa suuria tinanappeja, juplia.

ria tinanappeja, juplia.

Erakkomajojen jälkiä on tavattavissa myös Taraskoin saarella. Tuoppajärven luostarin ja skiitan lakkauttamisen jälkeen (1880) starovertsit perustivat vielä Puustinan naiserakkolan järven koillisrannalle, mutta se sai toimia vain lyhyen aikaa.

Kiisjoen alkuhistoriaa

Perimätiedon mukaan kylän ensimmäiset asumukset olivat Taraskola, Jugarala, Karppala, Ulassiela, Arhippala ja mahdollisesti Loskala tai Riikola. V.J. Arhippaisen mukaan neljännessä polvessa taaksepäin (VJA:n isä oli syntynyt 1828) muistettiin viisi taloa, jotka olivat Loskala, Arhippala, Karppala ja Taraskola; viidennen talon nimeä ei tiedetty. Hegla Iivanantytär Ivanovskij, o.s. Leontjeff (synt. Kiisjoella v. 1900), jota Maiju Keynäs haastatteli Laitakarissa 28.8.1940, kertoi, että hänen isoisänsä aikaan kylässä oli ollut neljä taloa: Taraskola, Karppala, Stepanala ja Loskala tai Miitreilä.

Näistä taloista, joista muutama oli jo kokonaan hävinnyt, ja niiden eläjästä kylä oli saanut alkunsa. Ensimmäiset asukkaat olivat tulleet toiset Suomesta, toiset Vienanjoen varsilta. Vanhimmalla ajalla Kiisjoen suulla oli asunut lappalaisia.

Akanniemessä oli vanha rakennuksen pohja, jolla paikalla kerrottiin lappalaisakan asuneen. Lappalaisista sanottiin, että he olivat mahtavia noitia. Kerran oli muuan heistä muuttanut vihamiehensä kiviksi. Lappalaisten taikavoimien syytä oli kerroman mukaan sekin, ettei Tuoppajärven ollu lahnoja.

Kiisjoen kylän asukkaat saivat elantonsa etupäässä maanviljelystä, rahdinajosta, metsästyksestä ja kalastuksesta. Metsälintuja vietiin paljon Suomeen, kalaa mm. Sungun markkinoille.

Sumptsankantoon Suomeen

Useimmat kylän miehistä kulkivat laukunkannossa Suomessa. Monet asettuivat sinne pysyvästikin asumaan ja perustivat vakinaisen kauppaliikkeen. Näistä mainittakoon erityisesti Arhippaiset, Loskinit, Karpoffit (Karppanen), Tarsoffit, Levontjeffit ja Miinininit.

Kiisjokelaiset kiersivät etupäässä Uudenmaan läänin länsisiosissa, Turun ja Porin läänin rannikolla sekä saaristossa aina Ahvenenmaata myöten.

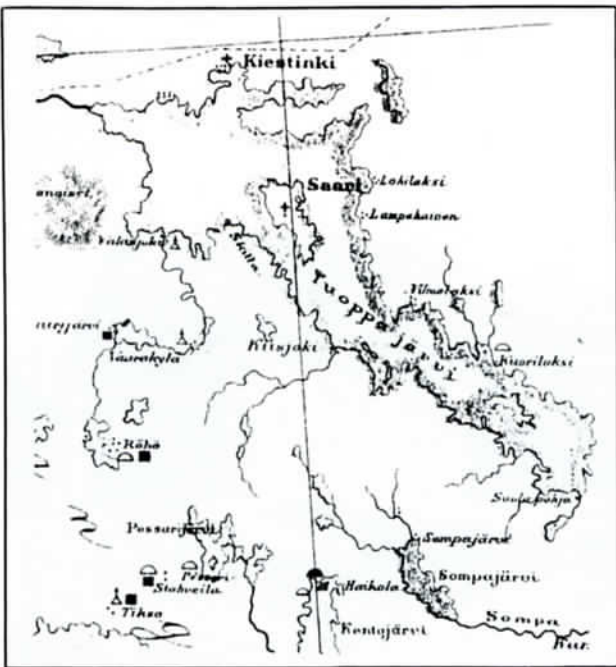
Syksyllä viljankorjuun jälkeen, toisin sanoen elokuun puoliväliin tienoilla, kylässä vietettiin vienankarjalaiseen tapaan pruusniekkaa, Pohrotsan päivää. Silloin kaikkialta lähikylistä ja usein kauempaakin saapui paljon juhlarahvasta, etupäässä nuorisoa. Järjestettiin kisat ja moni purlakka löysi itselleen mielitetyn. Kiisjokelaisia muuten kutsuttiin pitkäneniksi; kunkin kylän asukkailla oli oma lempi- tai haukkanimensä.

Kun juhlat oli juhlistu, sumptsankantajienkin oli aika lähteä pitkälle matkalleen Suomeen.

Tuoppajärvi antoi kalaa

Kalastus oli kiisjokelaisille tärkeä leivänjatkaja, ja kyllä Tuoppajärven riittikin kalaa. Olihan se Vienan-Karjalan suurimpia järviä, melkein sata kilometriä pitkä ja nelisenkymmentä leveä. Pohjaltaan se oli kivikkoinen ja rutainen, mutta rannat olivat suureksi osaksi heleitä hiekkarantoja.

Kiisjokelaisten pyyntipaikkoja olivat Posilahti, Nukkulahti,

Tuoppajärvi lähiympäristöineen J.F. Sevonin vuonna 1888 laatimassa kartassa. Karttaan on merkitty kahdeksan kylää. Siitä puuttuvat Kokkosalmi, Sohanansuu, Tsolna, Lohilaksi ja Salmi. Saaren luostari ja skiitta ovat mukana.

Kotikuusi vartioi tässä jo rapistumaan päässeita rakennuksia (SA-kuva).

Syvälähti, Kaltonlahti, Käylahti, Keripintani sekä lähempänä kylää olevat saaret kuten Kiissaari, Palosaari, Riionsaari (kaksi), Lammassaari, Possaari, missä siika-apaja vedettiin suoraan rantaan sekä Partasaaret (kolme), joista yhdessä oli kauempaa miestä muistuttava kivipaasi; se oli lappalaisen noituma mies.

Vakituisia kalapaikkoja olivat edelleen Kemmossaari, Kuksaari, Oravasaari sekä Taraskonsaari ja siitä noin viiden virstan päässä Eläjien saari, jossa oli ollut luostari. Lisäksi kyläläisillä oli Kiisjoessa lohipato.

Retket Ruijan rannikolle

Kiisjoesta kuten myös Kokkosalmesta, Kiestingistä, Jelettijärvestä ja monista muistakin kylistä kuljettiin kalanpyynnissä kaukana Ruijan rannikollakin. Näin kertoi Maiju Keynäällä Kiisjoella syntynyt Anna Niemi, o.s. Loskin (synt. 1864) (hän oli kuuluisa Hilipän akka, joka kierteli starovierojen pappina Kiestingin pohjoisissa kylissä). Hän oli naimisissa Kananaissa Hilippä Juakonpoika Ossipoffilla.

"Kiisjoesta kävi Ruijassa kalanpyynnissä lähes 30 miestä. He lähtivät Pohrotsan aikana, puolivälissä elokuuta ja tulivat takaisin marraskuun alulla. Kenen ei tarvinnut huolehtia kotitöistä kesällä, lähti jo maaliskuussa.

Ruijassa miehillä oli omat pyyntiveneet. Pyydystettiin sonkaa. Kala suolattiin sitten suuriin saaveihin kotia varten tai myytiin merellä oltaessa suurille liikkeille tuoreena. Sonkakaalista saatiin maksuksi kultaa ja muu kala myytiin muunlaisella (hopea) rahalla. — Eipä kuitenkaan eroa ollut rahalla (arvossa), oli aine mitä tahansa."

Kiisjoen kylän taloista

Kiisjoen kylässä oli 1921—22 tienoilla 42 taloa ja 179 asukasta. Tiedot kylän koosta vaihtelevat jonkin verran. V.J. Arhippaisen mukaan kylässä oli 46 taloa vuonna 1914, Hegla Ivanovskij'n mukaan 52 tai 62.

Kiisjoen neitsyset vas. Outi Tarasoff (myöh. Arhippainen) ja Taini Aho (Sipilä).

Kylän talojen nimet ja asukasmäärät kiisjokelaisten Katri Arhippaisen, o.s. Tarasoff, ja Janne Miinin tekemän luettelon mukaan:

Akanniemen Karppala (9 henkeä),
 Hilippälä (6),
 Huotari (2),
 Jyrkilä (—),
 Karppala-vanha (5),
 Kiriläinen (1),
 Leskelä (2),
 Loskala (5),

Makarie (5),
 Matveila (8),
 Matron Oksenie (1),
 Miihkali (8),
 Miikula (6),
 Miitreilä (5),
 Miikkula (7),
 Miikkulihka (1),
 Miitreilän Moarie (6),
 Okki (1),
 Oleksiesen Oleksi (4),
 Ossippa (4),
 Onttola (8),
 Onissima (2),
 Ossipihka (—),
 Paimen Marina (5),
 Pekkola (4),
 Pekula (4),
 Peltola-vanha (4),
 Peltolan Miikkula (5),
 Pellon Matro (3),
 Peltolan Oleksei (6),
 Riikolan Miihkali (5),
 Serkeilä (6),
 Sippilä (11),
 Stahveila (4),
 Stepanala (12),
 Taraskola (8),
 Tatsila (5),
 Timola (—),
 Ustin Outi (1),
 Wassileila (6),
 Vaskola (—),
 ja venäläinen koulu.

Yhteensä 43 taloa ja 183 asukasta.

Täydennyksenä edelliseen on mielenkiintoista tarkastella

Kiisjokelainen talo apurakennuksineen ennen sodan tuhoja (SA-kuva).

toistakin Kiisjoen taloluetteloa. Se julkaistiin Viena-Aunus-lehdessä n:o 11—12:1936. Luettelo näyttäisi sijoittuvan ajallisesti 1930-luvun alkupuolelle, koska siinä ilmoitetaan erikseen Suomessa oleskelevien, karkoitettujen, metsätöissä olevien ja kadonneiden määrät. Luettelon laatijasta ei ole mainintaa eikä liioin siitä, miten tiedot on koottu.

Antti Ahola (—),
Akanniemi (3),
Arhippainen (3),
Hilippälä (3),
Hotatta (—),
Huotari (—),
Iivanan Laahina (2),
Ipi (1),
Jyrki Loskin (2),
Karppalan Timo (5),
Kenttinen (5),
Leskelä (—),
Loskalan Miikkula (—),
Matro (5),
Matron Oksenie (—),
Matveila (3),
Miikkula (5),
Miihkali Loskini (—),
Mikko Loskin (9),
Muarie (1),
Okki (—),
Olkkola (6),
Onissima (4),
Onttola (3),
Pekkala (6),
Peku (—),
Pellon Matti (4),
Pellon Oleksi (2),
Peltola (4),
Riijon talo (8),
Simana Miinin (2),
Sippilä (8),
Stepanala (2),
Stepana Miikkula (1),
Tarasko (10),
Timola (5),
Tolkoi (—),
Usti (—),
Vasilei Loskin (1),
Vaskola (5),
Vasko (7),

Yhteensä kylässä oli tämän luettelon mukaan 42 taloa ja 124 asukasta. Kylän asukkaista mainitaan olevan Suomessa 60.

SAKARI VUORISTO

Jälkihuomautus:

Käytettävissä olevien epävirallisten tietojen mukaan Kiisjoen kylä on nykyään vailla vakituisia asukkaita. Sodan loppuvaiheessa se paloi tai poltettiin, jäljelle jäi vain muutamia taloja. Kylän entisillä viljelysmailla kasvavaa heinää käydään kesäisin korjaamassa talteen. — Jos jollakulla lehtemme lukijoista on lisätietoja Kiisjoen nykypäivästä, julkaisemme ne mielellämme.

*Kirjoitus pohjautuu *Toukomies-lehdessä 1930-luvulla julkaistuihin Riiko Karppasen muisteluksiin, Paavo Saarikosken artikkeliin "Tuoppajärven luostari" (Toukomies n:o 8—9/1928) sekä fil.lis. Maiju Keynään kokoamaan haastatteluinestoon. Kalapaikka- ja taloluettelon ovat laatineet rouvat Katri Arhippainen, o.s. Tarasoff, ja herra Janne Miinin.*

Vetoamus Kolin puolesta

Kolin majesteettilliset maisemat ovat vaarassa. Eräät tahot haluaisivat uhrata ne matkailun varjolla pujottelurinteiksi. Syystäkin Pohjois-Karjalassa on syntynyt melkoinen japoska asian ympärille.

Kalevalaseura, jonka tärkeimpiä tehtäviä on kansallisten arvojen vaaliminen, on julkaissut vetoamuksen Kolin puolesta.

Vetoamuksessa Kalevalaseura toteaa, että Koli on tuottanut suomalaiselle kulttuurille mittaamattomia elämyksiä. Kolin maiseman vähittäinen tuhoaminen syö kansallista peruspääomaamme. Jo vuosisadan ajan Kolin kulttuurimaisemaan on kuulunut matkailu, joka voi kehittyä edelleen ainoastaan maiseman arvoa kunnioittaen.

Myös papit asialla

Kolin puolesta ovat liikkeellä myös Ilomantsin kirkkoherat Martti Miettinen (lut.) ja Rauno Pietarinen (ort.). Aikaisemmin samat papit keräsivät 2 000 nimeä adressiin, jolla pyrittiin vastustamaan itäisen naapurin hanketta rakentaa ydinvoimala Ilomantsin korkeudelle Neuvosto-Karjalaan.

Viro-järjestöt yhteistyöhön

Neljätoista Viro-järjestöä on sopinut yhteisen neuvottelukunnan perustamisesta. Aloitteen asiassa teki Suomalaisuuden liitto. Kokouksessa olivat edustettuina mm. Baltian kansanrintaman tuki, partiolaisten Viro-toimikunta, Friedebert Tuglas-seura sekä Suomi-Viro seura.

JULKAISIMME Karjalan Heimon joulunumerossa luettelon Vienan ja Aunuksen sankarivainajista. Senjälkeen olemme saaneet postia lukijoiltamme ja lisänimiä luetteloon. — Tästä kaikille parhaat kiitokset.

Pieni pyyntö: Lähettäkää osoitteenmuutoksenne mieluiten kirjallisena, vaikkapa postikortilla suoraan seuran toimistoon, osoite: KSS, Luotsikatu 9 D 10 00160 Helsinki. Mainitkaa myös vanha osoitteenne. Näin asia järjestyy parhaiten. — Tämän vuoden tilausmaksut peritään helmi-maaliskuun tienoilla.

00170 HELSINKI 70110 KUOPIO 80100 JOENSUU
Liisankatu 29 Kauppak. 55—57 Siltakatu 18
Puh. 90-135 5024 Puh. 971-112 712 Puh. 973-122 997

Ortodoksisen kirjallisuuden,
ikonien, kirkollisten tarvikkeitten
ja lahjatavaroiden myynti